

Cornelis Willem Dubbink

12 januari 1914 – 8 juli 2014

Kan iemand die nooit een universitaire aanstelling heeft gehad, iemand die zijn leven lang geen onderwijs- of onderzoeksoverdracht heeft vervuld, die geen oratie of afscheidscollege heeft gehouden, en nooit promovendi heeft begeleid – kan zo iemand benoemd worden tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van *Wetenschappen*? Kan zo iemand eigenlijk wel een wetenschapsbeoefenaar worden genoemd? Wie de ledengidsen van de KNAW doorbladert, zal al gauw tot de ontdekking komen dat er maar heel weinig gewone leden zijn wier naam niet door de titel ‘professor’ wordt voorafgegaan. In de gids van het jaar 2014 zijn het er vijftien van de 535, en van die vijftien vallen er weer tien af, omdat zij toch aan een universiteit verbonden blijken te zijn, of te zijn geweest. Van de vijf Akademieleden die we dan nog overhouden zijn er drie lid van de Afdeling Letterkunde en opmerkelijk genoeg zijn dat alle drie juristen. Kennelijk kan de rechtswetenschap ook *buiten* de universiteit beoefend worden, en kennelijk zijn sommige juristen Akademiabel bevonden, ook al hebben zij geen universitaire carrière doorlopen. Dat ook hun kandidatuur aan geen andere maatstaf is getoetst dan wetenschappelijke excellentie, bewijzen leven en werken van degene aan wie dit levensbericht is gewijd. Kees Dubbink is een van die drie juristen in de ledengids van 2014. Ook hij is nooit hoogleraar geweest maar werd niettemin om zijn grote wetenschappelijke verdiensten op zijn 53^e tot lid van ons genootschap benoemd. Dat was in 1967 en dat maakt hem waarschijnlijk tot een van de langstzittende Akademieleden ooit.

Mr. C.W. Dubbink werd op 12 januari 1914 geboren in Zaandijk en overleed ruim honderd jaar later in Wassenaar op 8 juli 2014. Zijn ouders zaten allebei in het onderwijs, zijn moeder als onderwijzeres, zijn vader aanvankelijk als onderwijzer, later als inspecteur bij de onderwijsinspectie. Kees bezocht de lagere school in Zaandam en ging vervolgens naar het Zaans Lyceum in dezelfde stad. In die periode overleed zijn moeder en betrekkelijk kort daarna hertrouwde zijn vader. Dat moet moeilijk te verwerken zijn geweest, want tachtig jaar later laat hij zich in een interview in *Elsevier* ontvallen dat hij geen gelukkige jeugd heeft gehad.¹ Na het behalen van zijn

1. Liesbeth Wytzes, ‘De meeste kwesties lossen zichzelf op’, interview met Kees Dubbink, *Elsevier* 7 juli 2007.

diploma gymnasium alfa, in 1931, ging hij rechten studeren aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Eigenlijk had het geschiedenis moeten worden, een belangstelling die hij zijn leven lang heeft behouden, maar het vooruitzicht om net als zijn ouders en zijn broer in het onderwijs terecht te komen, trok hem niet erg aan. 'Om goed onderwijs te geven moet je een beetje gek zijn, en dat ben ik niet', zou hij later zeggen.² Dus werd het rechten, een studie die hij net als zoveel andere aspirant-juristen alleen gekozen had omdat hij niet goed wist wat hij anders moest gaan doen, en met rechten kon je alle kanten op, zoals een vriend van zijn vader hem vertelde.³ Toch pakte die keuze goed uit. Zijn hoofdrichting werd het privaatrecht, zijn specialisme het *internationaal* privaatrecht. Voor niet-juristen: internationaal privaatrecht (IPR) houdt zich bezig met privaatrechtelijke kwesties die zich alleen voordoen in 'internationale gevallen', dat wil zeggen situaties die met meer dan één land verbonden zijn, bijvoorbeeld omdat een van de betrokkenen een buitenlander is of in het buitenland woont, of omdat zich een ongeval in het buitenland heeft voorgedaan, of omdat een contract in het buitenland moet worden uitgevoerd. In zulke gevallen rijst ten eerste de vraag of er, mocht het tot een rechtszaak komen, in eigen land of in het buitenland geprocedeerd moet worden, en ten tweede zal bepaald moeten worden welk recht toepasselijk is op de kwestie die partijen verdeeld houdt: het eigen recht van de rechter of buitenlands recht. Het eerste probleem wordt opgelost door de regels van internationaal bevoegdheidsrecht, het tweede door regels van conflictenrecht, zoals dit onderdeel van het IPR wel wordt genoemd, omdat het zich richt op mogelijke conflicten tussen regels van verschillende nationale herkomst.

Ik weid hier even over uit, niet alleen omdat mijn eigen vakgebied mij dierbaar is, maar vooral omdat Dubbinks wetenschappelijke verdiensten juist op het terrein van het internationaal privaatrecht liggen. Zijn belangstelling voor dat vak werd gewekt tijdens de keuzevakcolleges van de eigenzinnige hoogleraar I. Henri Hijmans, fel tegenstander van de toen nog heersende 'legistisch-dogmatische ideologie' en pleitbezorger van 'het recht der werkelijkheid'. In die opvatting is de wet niet meer dan een 'leidraad' waarvan

2. *Ibid.*

3. M. van der Horst, 'Oud-President Hoge Raad Dubbink: "Ik kijk met heel veel voldoening terug op mijn leven"', *Trema* 2003, p. 163-169. Biografische gegevens heb ik voor een belangrijk deel aan dit interview ontleend, voorts aan een gesprek met mevr. drs Iris van Popta-Dubbink (Dubbinks dochter), en mevr. mr. Nanette van Popta (zijn kleindochter).

mag worden afgeweken wanneer de 'levende werkelijkheid' anders dicteert.⁴ Ik denk dat de afkeer van juridische dogmatiek waarvan Dubbink later in zijn carrière nog zou doen blijken, teruggaat op de colleges van Hijmans. Vaststaat dat zijn interesse in het internationaal privaatrecht in die tijd is ontstaan.

Kees Dubbink studeerde cum laude af in mei 1936. Het was crisistijd maar het lukte hem toch om werk te vinden op een advocatenkantoor in Den Haag, waar hij door de Amsterdamse hoogleraar F.G. Scheltema was geïntroduceerd. Kennelijk voelde hij zich daar niet echt thuis, want bijna zeventig jaar later, wanneer hij terugblijkt op het begin van zijn loopbaan als jurist, zegt hij daarover: 'Het was een katholiek kantoor, helemaal niet mijn richting'.⁵ Die onbehagelijkheid paste ook wel bij een jongeman die afkomstig was uit een sociaal-democratisch milieu en lid was van de Nederlandsche Bond van Abstinente-Studierenden, een vereniging van jeugdige idealisten vergelijkbaar met de AJC. In die kringen ontmoette Dubbink ook de vrouw met wie hij in 1941 zou trouwen: Geert Jansma, van Friese origine en tot haar huwelijk werkzaam in het onderwijs. Toen zij overleed, in 2008, was zij meer dan 67 jaar met Kees getrouwd geweest.

Naast zijn werk als advocaat in Den Haag was Dubbink ook aan een proefschrift begonnen, aanvankelijk onder begeleiding van Scheltema. Zijn onderzoek richtte zich op de vraag welk recht moet worden toegepast op een internationale onrechtmatige daad. De directe aanleiding was het neerstorten van een KLM-vliegtuig in Siam en de beslissing van de Hoge Raad dat schadeclaims ingediend door de nabestaanden van de omgekomen passagiers, beheerst werden door de *lex loci delicti*, in casu Siamees recht.⁶ Dat bracht Dubbink op het idee zich te gaan verdiepen in de problematiek van de internationale onrechtmatige daad, een onderwerp waarnaar in Nederland tot dan toe nog geen stelselmatig onderzoek was gedaan. Scheltema zou zijn promotor zijn, maar die overleed al in 1938. Met zijn opvolger, Bregstein, kreeg Dubbink pas na de oorlog contact, dus intussen moest hij met het proefschrift op eigen kracht 'een beetje doormodderen'.⁷ Uiteindelijk

4. I. Henri Hijmans, *Het recht der werkelijkheid*, oratie GU Amsterdam, Haarlem, 1910. Dubbinks aversie van scholastiek en dogmatiek wordt gememoreerd door Geert Corstens in diens necrologie in het *Nederlands Juristenblad* 2014, p. 1843.

5. Ter Horst, a.w., p. 164.

6. HR 18 maart 1938, *NJ* 1939/69 (*Ooievaar*).

7. Ter Horst, a.w., p. 163.

promoveerde hij – wederom cum laude – in 1947 bij Offerhaus, die in Amsterdam de leeropdracht internationaal privaatrecht van Bregstein had overgenomen.

Het proefschrift⁸ is in een aantal opzichten typerend voor al Dubbinks geschriften. Zijn stijl is van meet af aan onopgesmukt, vloeiend, helder, zonder enig taalkundig effectbejag. Hij schrijft in korte zinnen, rechttoe rechtaan, in doeltreffend Nederlands. Inhoudelijk weerspiegelt zijn dissertatie, net als zijn latere werk, het karakter van de auteur. Hij is zachtmoedig en bescheiden, gematigd en bedachtzaam, maar ook: vasthoudend en niet inschikkelijk in zaken die hem ter harte gaan. Die eigenschappen zijn van invloed op zijn visie op de internationaal privaatrechtelijke status quo. Daarin past geen onbesuisde kritiek, geen afbraak van heilige huisjes, geen radicale vernieuwing. Ook later, eind jaren zestig, als het IPR 'het slagveld van een grondslagenstrijd' is geworden, kiest Dubbink instinctief de kant van de gematigden. Ik kom daar dadelijk nog op terug.

Terug naar eind jaren dertig. Na drie jaar in de Haagse advocatuur te hebben gewerkt, verhuisde Dubbink in 1939 naar Arnhem. Als gevolg van de mobilisatie waren er op het Arnhemse advocatenkantoor Koch & Ter Horst een paar plaatsen vrijgekomen en men kon hem daar goed gebruiken. Hij had het er naar zijn zin en bleef er het grootste deel van de oorlog, totdat in september 1944 de slag om Arnhem begon. Samen met zijn vrouw op één fiets, met hun in 1942 geboren dochter Iris en de aantekeningen voor zijn proefschrift in een aanhangwagentje, vluchtte hij naar zijn ouderlijk huis in Zaandam. Na de bevrijding werd hij betrokken bij de na-oorlogse rechtspraak, als kamervoorzitter van een tribunaal ter berechting van politieke delinquenten en tevens als substituut griffier van de Raad voor het Rechtsherstel. Dat heeft zijn idee om de advocatuur te verruilen voor de rechterlijke macht misschien wel versterkt. In 1947 werd hij benoemd als rechter in de rechtbank Arnhem, waar men hem nog kende uit zijn advocatentijd. Het rechterswerk beviel hem goed, de sfeer in Arnhem was prettig, al knaagde er de eerste jaren wel enige twijfel of hij er goed aan gedaan had de advocatuur te verlaten. Het werk van een advocaat vond hij eigenlijk spannender en uitdagender dan het lezen van procesdossiers en het maken van vonnissen.⁹

8. C.W. Dubbink, *De onrechtmatige daad in het Nederlandse internationaal privaatrecht*, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1947.

9. Ter Horst, a.w. 165.

Dat zal hij wel niet meer gedacht hebben toen hij in 1956, negen jaar na zijn beëdiging als rechter, benoemd werd tot raadsheer in de Hoge Raad. Hij was toen 42 jaar oud. Die snelle carrièresprong kwam niet geheel onverwacht, want als lid van de Partij van de Arbeid en regelmatig actief in de Wiardi Beckman Stichting was hij al eens gevraagd zich beschikbaar te stellen als kandidaat-raadsheer. Op de lijst met voordrachten voor de Hoge Raad stonden namelijk nooit PvdA-kandidaten. Maar Dubbink wilde alleen op grond van zijn juridische kwaliteiten benoemd worden en niet omdat hij PvdA-lid was, dus het duurde toch nog even voordat hij tot het hoogste rechtersambt geroepen werd. Vijfentwintig jaar zou hij deel uitmaken van de Hoge Raad, van 1956 tot 1972 als raadsheer, van 1972 tot 1976 als vice-president en daarna tot zijn pensionering in 1981 als president.

De Hoge Raad der Nederlanden bestaat uit drie kamers: een daarvan oordeelt over privaatrechtelijke kwesties, een andere behandelt strafzaken en de derde houdt zich bezig met vragen van belastingrecht. Dubbink heeft in alle drie de kamers gezeten, waarvan maar liefst twaalf jaar in de belastingkamer. En dat terwijl hij van huis uit civilist was en weinig affiniteit had met het fiscale recht. 'Ik vond dat heel moeilijk en heb erg gezwoegd', zei hij daarover in een terugblik op zijn jaren bij de Hoge Raad.¹⁰ Het is veelzeggend dat hij nog wél eens een enkele keer een artikel over een strafrechtelijk onderwerp heeft gepubliceerd¹¹, maar nooit iets over belastingrecht heeft geschreven, afgezien natuurlijk van de vele fiscale arresten die hij heeft geconcipeerd. Dat laatste willen we nog wel eens vergeten als we het hebben over de wetenschappelijke output van buitenuniversitaire auteurs, zoals met name de leden van de staande en zittende magistratuur. Een uitspraak van de Hoge Raad over een lastige, nog niet eerder beantwoorde rechtsvraag wordt doorgaans gemotiveerd in een rechtsgeleerde verhandeling die in kwaliteit niet onderdoet voor een gedegen artikel in een wetenschappelijk tijdschrift. A fortiori geldt dat voor het betoog van de Advocaat-Generaal die de Hoge Raad in zo'n zaak adviseert. Zo bezien kunnen al deze auteurs bogen op indrukwekkende publicatielijsten, zij het dat rechterlijke beslissingen in Nederland niet op naam worden uitgesproken. We weten dus ook niet hoeveel en welke uitspraken Dubbink als eerste concipiënt voor zijn rekening heeft genomen,

10. *Ibid.*, p. 166.

11. 'De uitgever, de drukker en de bestrijding der pornografie', *Tijdschrift voor Strafrecht* 1959, p. 288.

maar het moeten er ettelijke honderden zijn geweest, gelet op de meer dan 1400 gepubliceerde arresten die mede door hem gewezen zijn.

Toch zal hij zijn lidmaatschap van de KNAW niet aan *deze* verdienste te danken hebben gehad. Die eer viel hem ongetwijfeld te beurt op grond van zijn bewerking van een uit 1917 daterend handboek van het Nederlandse IPR. Dat boek heette *Internationaal burgerlijk recht* en de auteur was mr. J. Kusters¹², hoogleraar in Groningen tot zijn benoeming in de Hoge Raad in 1916 en sinds 1923 lid van de Akademie. Na de oorlog was Kusters begonnen aan een bewerking van zijn boek, maar bij zijn overlijden in 1951 had hij pas een deel daarvan voltooid. Dubbink werd gevraagd het werk af te maken. Dat resulteerde in een boek van 933 bladzijden, verschenen in 1962 onder de titel *Algemeen deel van het Nederlandse internationaal privaatrecht*.¹³ In zijn voorwoord wekt Dubbink de indruk dat hij zich heeft beperkt tot het up-to-date brengen van Kusters' manuscript, maar alleen al uit de manier waarop de meest recente opvattingen in rechtspraak en literatuur worden besproken, blijkt zonneklaar dat zijn bijdrage aanzienlijk groter is geweest. Het boek dat iedere IPR-beoefenaar kent als 'Kusters-Dubbink' is een klassieker geworden, waarnaar tot op de dag van vandaag nog wordt verwezen. Wie meer wil weten over de geschiedenis van het IPR of over verschillende opvattingen betreffende de aard, grondslagen en methoden van dit rechtsgebied, vindt in dit boek nog altijd een schat aan relevante informatie. De algemene leerstukken van het conflictenrecht worden uitvoerig en helder uitgelegd en ook een behandeling van de problematiek van het internationaal procesrecht ontbreekt niet. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de recensenten zonder uitzondering zeer lovend waren. Een van hen besloot zijn uitvoerige bespreking met de opmerking dat 'Kusters en Dubbink de Nederlandse wetenschap van het IPR een onschatbare dienst hebben bewezen'.¹⁴

Aan de andere kant markeert de verschijning van dit *opus magnum* het einde van een tijdperk in de geschiedenis van het Nederlandse IPR.¹⁵

12. J. Kusters, *Het internationaal burgerlijk recht in Nederland*, Haarlem: De Erven F. Bohn, 1917.

13. J. Kusters & C.W. Dubbink, *Algemeen deel van het Nederlandse internationaal privaatrecht*, Haarlem: De Erven F. Bohn, 1962.

14. L.I. de Winter, *RM Themis* 1963, p. 557-576. p. 576.

15. G.J.W. Steenhoff, *De Wetenschap van het Internationaal Privaatrecht in Nederland tussen 1862 en 1962 – Een internationalistisch perspectief*, Zwolle: Tjeenk Willink, 1994, p. 384: 'In retrospectief kan Kusters/Dubbink worden beschouwd als de markering van het einde van een tijdperk.'

Halverwege de jaren zestig komt het traditionele conflictenrecht, zoals dat nog beschreven wordt in 'Kosters-Dubbink', ook in Nederland onder vuur te liggen. Er komt fundamentele kritiek op de *bewährte Lehre* en er wordt aandacht gevraagd voor heel andere rechtspolitieke gezichtspunten dan tot dusver in het IPR waren aanvaard. Deze 'grondslagenstrijd'¹⁶ heeft weliswaar niet opgeleverd wat de aanvoerders er destijds van verwachtten, maar heeft toch wel gezorgd voor een nieuwe visie op doel en methode van het conflictenrecht.¹⁷ Met name wordt tegenwoordig aanvaard dat de waarde- en doelvoorstellingen van het eigen recht van invloed zijn op de aanwijzing van het toepasselijk recht, zeker als het gaat om de bescherming van publieke belangen of het belang van sociaal of economisch zwakkeren. Dat staat haaks op de strikt neutrale, waarde vrije aanpak die in 1962 nog gebruikelijk was en die ook door Dubbink werd onderschreven, getuige zijn instemming met de door E.M. Meijers gehuldigde opvatting dat IPR-regels zo moeten worden opgesteld 'dat zij ook in een wereldrecht niet misplaatst zouden zijn'.¹⁸ In deze visie is het conflictenrecht erop gericht een recht aan te wijzen dat in *ruimtelijk* opzicht het meest voor toepassing in aanmerking komt. Of het ook *inhoudelijk* het meest geschikte recht is, doet in beginsel niet ter zake. In een van zijn meest gedreven beschouwingen over doel en methode van het IPR, opgenomen in een in 1973 verschenen feestbundel, vraagt Dubbink zich af of 'het internationaal privaatrecht zou winnen aan rechtvaardigheid, indien het zich uitsluitend zou bezighouden met materiële belangenafweging'.¹⁹ Hij gelooft daar niet in, vooral omdat deze aanpak 'tot grote onzekerheid leidt' en in strijd is 'met de doelmatigheid die het internationaal privaatrecht óók moet nastreven'. Net als Meijers ziet hij het liefst dat in een bepaald geval in

16. Vgl. H.U. Jessurun d'Oliveira, *Internationale verkeersongelukken – het slagveld van een grondslagenstrijd in het ipr*, Studiekring Prof. mr. J. Offerhaus, reeks IPR, no. 3, Amsterdam: Scheltema & Holkema, 1965.

17. Th.M. de Boer, 'And the winner is ...? Hoe het afliep met de grondslagenstrijd in het IPR', in: *Offerhauskring vijftig jaar, Jubileumbundel ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de 'Studiekring Mr. J. Offerhaus' (1962-2012)*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2012, p. 35-44.

18. Kosters-Dubbink, a.w., p. 96. Het citaat is ontleend aan het *Verslag van de Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Studiecommissie tot Eenmaking van het Recht betreffende de Eenvormige Wet*, 1951, Algemene beschouwingen, alinea 8. Dit verslag is te kennen uit de toelichting op het Beneluxverdrag houdende eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht, *Trb.* 1970, nr. 16, waarin het vrijwel integraal is overgenomen; het citaat is daar te vinden op p. 10.

19. 'Het rechtvaardigheidsgehalte van het internationaal privaatrecht', in: *Speculum Langemeijer, 31 rechtsgeleerde opstellen*, Zwolle: Tjeenk Willink, 1973, p. 63-72, p. 71.

verschillende staten dezelfde uitkomst wordt bereikt en in dat opzicht betoont hij zich een echte internationalist, voor wie de regels van het conflictenrecht – hoewel nationaal recht – ook internationaal aanvaardbaar moeten zijn.

Diezelfde internationalistische gezindheid spreekt ook uit de voordracht die hij in 1986 voor de Afdeling Letterkunde hield over het onderwerp ‘wereldrecht en wereldconflictenrecht’ op het terrein van de internationale handelskoop.²⁰ Voor hem schuilt de oplossing van de internationaal privaatrechtelijke problematiek in uniforme regels op wereldschaal. Omdat zulke regels in beginsel aanvaardbaar moeten zijn voor *alle* landen die deelnemen aan het internationale rechtsverkeer, kunnen zij niet gericht zijn op de bescherming van nationale waarden en belangen, ook niet die welke in ons eigen materiële recht verdisconteerd zijn. Met deze opvatting staat Dubbink nog stevig in de traditie van het klassieke IPR, waarin de inhoud van de bij de internationale casus betrokken rechtsstelsels niet of nauwelijks meetelt bij de aanwijzing van het toepasselijke recht. De ideeën die bij de IPR-generatie na hem opgeld deden, hebben bij hem geen ingang gevonden, al lezen we in zijn latere geschriften voornamelijk tussen de regels door dat hij zich daarin in het geheel niet kon vinden.

Er valt nog heel veel meer te vertellen over leven en werk van Kees Dubbink. Omdat het werk van een raadsheer in de Hoge Raad in hoge mate solitair is, vond hij het nuttig en nodig om daarnaast – ‘om niet te vervreemden’²¹ – allerlei bestuurswerk te doen, onder meer door zitting te nemen in de ouderraad van de school van zijn dochter, het bestuur van een ziekenhuis, de raad van toezicht van een vrouwenhofje, en allerlei andere commissies, kamers en colleges. Niet onvermeld mag blijven dat hij van 1954 tot 1987 deel uitmaakte van de Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht, waarvan hij ook enige jaren vice-voorzitter en waarnemend voorzitter is geweest. Meermalen was hij als Nederlands gedelegeerde betrokken bij de totstandkoming van verdragen op het terrein van het IPR.²² Een andere tijdrovende nevenwerkzaamheid was het door hem geleide overleg betreffende de oprichting van een interuniversitair instituut op het terrein van het

20. ‘Wereldrecht en wereldconflictenrecht voor de internationale koopovereenkomst’, *Mededelingen van de KNAW*, nieuwe reeks, deel 50, nr. 2, Amsterdam/Oxford/New York: Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, 1987, p. 75-104.

21. Ter Horst, a.w., p. 167.

22. T.w.: Haags forumkeuzeverdrag 1965, Haags echtscheidingserkeningsverdrag 1970, Haags verdrag inzake het beheer van nalatenschappen 1973 en het Haags koopverdrag 1986.

internationale en Europese recht, sinds 1965 bekend als het T.M.C. Asser Instituut in Den Haag, waarvan hij ook de eerste bestuursvoorzitter werd.

Na zijn afscheid van de Hoge Raad in 1981 was hij nog enkele jaren actief als Staatsraad in buitengewone dienst en als lid van een internationaal scheidsgerecht. Ik weid daar niet over uit omdat in het levensbericht van een KNAW-lid de nadruk moet liggen op de wetenschappelijke verdiensten van de betrokkene. Daarom maak ik liever gewag van de geschriften die Dubbink nog tot op zeer hoge leeftijd bleef publiceren. Ik noemde al zijn Akademiemededeling uit 1986, maar zowel daarvoor als daarna verschenen er nog tal van artikelen en boekbesprekingen waaruit bleek dat Dubbink nog volledig op de hoogte was van de nieuwste ontwikkelingen binnen het vakgebied van het IPR. Als voorbeeld noem ik een fraai opstel over de vraag of mensenrechten per definitie voorrang hebben op het door het IPR aangewezen recht.²³ Hij schreef dat op zijn 82e, maar zijn betoogtrant is nog even helder en to-the-point als vroeger. Dat geldt ook voor zijn laatste bijdrage aan de wetenschap van het IPR, een tekst die hij in 1997 schreef ter gelegenheid van een aan hem opgedragen symposium. De aanleiding was een voorstel van de Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht voor een wettelijke regeling van de internationale onrechtmatige daad, precies vijftig jaar na de verschijning van Dubbinks dissertatie over dat onderwerp. Het was een passende gelegenheid om een studiedag aan 'vijftig jaar *lex loci delicti*' te wijden en de 'nestor van het Nederlandse IPR', zoals ik Dubbink in mijn openingstoespraak noemde, te eren met een bundel opstellen. Zelf droeg hij daaraan bij met een terugblik op de stormachtige ontwikkelingen van de laatste vijftig jaar.²⁴

Ik wil eindigen met een kleine anekdote die mij verteld werd door zijn dochter Iris. Toen Dubbink President van de Hoge Raad werd, reed hij nog steeds rond in een oude *deux-chevaux*. De portier van de Hoge Raad maakte daar een opmerking over: 'dat kán toch niet, meneer Dubbink!' Maar Dubbink hield niet van poeha en deftigheid, en bleef gewoon in die oude auto naar het Plein komen. Zo herinner ik me hem ook, vanaf de eerste keer dat ik

23. C.W. Dubbink, 'Mensenrechten en de openbare orde in het internationaal privaatrecht', in: S.C.J.J. Kortmann e.a. (red.), *Op recht, bundel opstellen aangeboden aan Prof. Mr. A.V.M. Struycken*, Zwolle: Tjeenk Willink, 1996, p. 51-56.

24. C.W. Dubbink, 'Vijftig jaren', in: Th.M. de Boer (red.), *Vijftig jaar *lex loci delicti* – Van Dubbinks proefschrift tot een Wet conflictenrecht onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer, 1998, p. 7-17. De bundel bevat voorts bijdragen van A.V.M. Struycken, P. Vlas, H.L.J. Roelvink, L. Strikwerda en mijzelf, alsmede een lijst van Dubbinks publicaties.

hem ontmoette ergens in de jaren zeventig: een man gespeend van elke vorm van ijdelheid, wars van gewichtigdoenerij, iemand die zich niet liet voorstaan op rang of prestaties maar die zonder daarop uit te zijn imponeerde door zijn kennis en inzicht, door zijn belesenheid en diepgang, door zijn toeganke-lijkheid en de mildheid van zijn oordeel. Kees Dubbink was een hoogstaand mens en een grootmeester in zijn vak, wiens eruditie en beschaving iedere wetenschapbeoefenaar ten voorbeeld kunnen strekken. Het is een voorrecht hem gekend te hebben.